

Kartlegg skolen: «Husøvelsen»

Fallgruver og muligheter

I arbeidet med å kartlegge elevenes skolehverdag ved å be elevene dele det i klasserommet, er det både fallgruver og muligheter som lærere kan ta med i betraktning før gjennomføring.

Fallgruver:

- Elever kan føle seg eksponert/utrygge ved å skulle snakke om vanskelige erfaringer (eventuelt utpeke seg som en som sladrer). Det kan derfor være en fordel å avpersonalisere nedtegnelsene/få elevene til å uttrykke seg i generelle vendinger.
- Læreren har mye makt og kan synliggjøre eller usynliggjøre utvalgte deler av elevenes innspill. Det er viktig at elevene blir tatt på alvor og at de kan kjenne igjen sitt innspill i lærerens oppsummering

Muligheter:

- Dembra-gruppa eller sosiallærer kan gjennomføre dersom man tenker at elevene i større grad kan åpne seg for en utenforstående.
- Tegningen bevisstgjør lærere og elever på de konkrete stedene der plaging, erting eller utestenging finner sted og bidrar også til å synliggjøre hvor flere opplever samme utfordringer.
- Det er mulig å drøfte forskjellen på gruppebasert plaging /ekskludering og andre former for mobbing, erting med elevene.

[Her finner du et mer detaljert eksempel på hvordan man kan gjennomføre "Husøvelsen»](#)

Intro – 10 minutter

- Læreren forklarer at skolen har blitt med i Dembra og jobber for at skolen skal bli et best mulig sted å være for alle elever. Fordi vi alle er forskjellige, er det viktig at skolen gir rom for å være forskjellige. Alle elever på skolen har like mye rett til en trygg og hyggelig skolehverdag der de trives og føler at de lærer. Det er derfor viktig at vi kan akseptere forskjeller og inkludere hverandre. Om man blir utestengt fra fellesskapet, trives man ikke. For at alle skal ha det bra, trenger vi derfor å jobbe mot fordommer, hat og rasisme. Her kan læreren gi elevene eksempler (se under) og be dem komme med eksempler selv.
- Som forberedelse kan elevene gjennomføre to øvelser: "Et menneske - en stjerne" er en identitetsøvelse. Den har som mål å synliggjøre at vi alle har komplekse og sammensatte identiteter. "Skjellsord og meg" er en øvelse om hvordan skjellsord kan påvirke oss, og har som mål at elevene skal reflektere over hvordan det kan oppleves å bli beskrevet med skjellsord når våre identiteter i utgangspunktet er sammensatte og mangfoldige. Disse øvelsene kan hjelpe elevene til å reflektere over negative opplevelser på skolen som knytter seg til å bli redusert til kun en bit av sin identitet, samt at denne delen av identiteten blir definert som noe negativt av andre. <https://dembra.no/opplegg/et-menneske-en-stjerne/> og <https://dembra.no/opplegg/skjellsord-og-meg/>

- Det er også andre måter å forberede elevene på kartleggingsøvelsen, for eksempel gjennom samtaler om viktigheten av et godt skolemiljø og elevenes rettigheter og plikter knyttet til det psykososiale miljøet på skolen.

Kartlegge – 20 minutter

- Forklar at en av måtene som skolen jobber på for å gjøre skolen til et bedre sted, er å kartlegge hvor elever kan oppleve at de blir dårlig behandlet eller ellers ikke har det bra. Elevene er eksperter på egen hverdag og kan best bidra til at lærerne får gjort en god jobb her.
- Del ut et A4 eller A3 ark til alle elevene. Alle elevene skal tegne/skrive. Forklar at dere skal tegne skolen sammen – du på tavlen, de på arket sitt. Fortell at vi samler inn arkene, men de skal ikke skrive navn på dem, for at det skal være mest mulig anonymt. Det er heller ikke lov å se på hverandres kart - det er privat. Ved å tegne selv får elevene i større grad vist hva de selv synes er viktige steder på skolen, men det kan også være en litt abstrakt øvelse. Alternativt kan læreren lage et kart på forhånd som deles ut til alle elevene. Dersom elevene er for unge til å skrive selv, kan klistremerker med fargekoder eller symboler brukes for å markere steder de har opplevd eller har hørt om at er vanskelige.
- Spør elevene hvor de bruker mest tid i løpet av en skoledag. Dette bidrar til at elevene begynner å reflektere over dagen sin og hjelper deg til å få oversikt over elementer som bør inn i kartet dere skal lage: klasserom, valgfagsrom, toaletter, gangen, trappen, gymsal, kantina, utearealer, butikken, trikken, hjemveien, pc'en, osv.
- Elevene veiledes til å tegne skolen og identifisere/skrive ned konkrete utfordringer. Begynn med å tegne en firkant mot toppen av tavlen/arket. Dette skal forestille «skolen», eventuelt bygningen som elevene bruker mesteparten av tiden sin i, sett fra siden. «Hvis vi hadde røntgensyn og kunne se tvers gjennom vegger, kunne vi stå utenfor skolen og se alle klasserom, korridorer, trapper, osv. Slik skal vi lage vårt kart.» Tegn etasjer dersom det er ulike etasjer. Tegn deretter inn relevante rom/områder. Tegn et område foran skolen som kan forestille utearealet. Tegn inn buss, trikk og fortau foran utearealet. Ved siden av skolen tegn en boks med tastatur – pc, og en mindre boks – mobil. Spør om elevene synes det er noe som mangler nå, og dersom det er det, ta det med.
- Når tegningen er ferdig, be elevene notere på eget kart hvor de tenker at det foregår problematiske ting på skolen. Hvor hender det at noen blir dårlig behandlet -av klassekamerater eller av voksne? Med ett eller noen få ord («dytting» i korridoren, «hører stygge ord i gymmen», «ingen vil leke med dem i friminuttet i utearealet» osv.) skriv kort ned hva det handler om. Dersom elevene ikke er gamle nok til å skrive, kan man som nevnt over bli enig om at de tegner «triste fjes»/ bruker klistremerker med fargekoder eller lignende der det hender at noen blir dårlig eller respektløst behandlet.
- Etter at elevene er ferdige med å notere be dem levere inn kartene sine opp ned i en bunke, så kan de ta (minimum) 15 minutter fri (pausen er tiden som læreren har til å forberede neste del av økten – det er opp til læreren å vurdere om 15 minutter er nok tid).

Pause – 15 minutter

- I pausen går læreren gjennom kartene. Læreren noterer utfordringene som er identifisert på barnas kart, på det store kartet oppe på tavlen. Der flere elever har notert samme utfordring kan læreren hake av for å vise at flere har notert det samme.
- Det er lærerens oppgave her å sortere opplevelsene etter plassering i huset og å løfte frem hendelser som knytter seg til gruppebaserte fordommer. Elevene kan ha skrevet ting som går mer på mobbing generelt, men det er viktig å inkludere dette også slik at alle elevene føler at de blir hørt (ca. 15-20 minutter).

Gjennomgang av felleskartet – 15 minutter

- Når elevene kommer tilbake, presenterer læreren felleskartet. Læreren understreker at alle har levert kart der de har notert utfordringer som de mener at noen opplever på skolen, ikke nødvendigvis at man har opplevd det selv. Felleskartet er en oversikt over alle de utfordringene som elevene har satt fingeren på. Læreren går raskt gjennom og leser opp hva som har kommet frem. Der flere har satt fingeren på samme utfordring, kan det være nyttig å påpeke dette.
- Dersom barna ikke kan skrive og bare har notert med «triste fjes» eller andre symboler, er det nødvendig å sette av mer tid til samtale, slik at læreren får notert ned deres innspill for dem. Velg et av de triste fjesene på kartet som flere kan ha notert, og spør om det er noen som noterte et trist fjes på dette området som vil fortelle mer om hvorfor de tegnet et trist fjes akkurat der. OBS- Kartlegging basert på gruppesamtale/gruppeintervju må gjøres med stor varsomhet da det begrenser elevenes mulighet til å være anonyme når de tar opp ting som gjelder andre elever i klassen eller læreren. Det kan være nyttig å understreke at vi skal snakke om utfordringer som «noen» opplever, uten å si om det er du selv som har opplevd det, eller om du har sett at noen andre opplever det også her.

Samtale– 30 minutter

- Snakk sammen om det som har kommet opp. Er det overraskende at flere har notert samme utfordringer? Er det noe som mangler? Er det noe som er uklart? Hvilke utfordringer er knyttet til gruppetilhørighet eller antatt gruppetilhørighet?
- Nå er læreren kjent med disse utfordringene, og skal ta tak i dem/ ta dem opp videre. Er det noe elevene selv kan gjøre? Har elevene forslag til tiltak som lærerne kan igangsette for å bedre det som har kommet frem.
- Hvis det er tid og elevene er store nok, kan man gjerne dele dem inn i mindre grupper for å snakke sammen. Spørsmålene bør basere seg på de utfordringene som er identifisert, for eksempel:
 - Hva kan du gjøre hvis du ser at noen går alene i friminuttet? Kan du spørre om de vil leke?
 - Hva kan du gjøre hvis du blir ertet eller kalt stygge ord fordi du skiller seg ut?
 - Hva kan du gjøre hvis du ser at noen andre blir ertet eller kalt stygge ord fordi de skiller seg ut?

- Hva kan du gjøre hvis noen skriver sårende ting til deg på pc'en om hudfarge, kjønn eller nasjonalitet?

Etter at gruppene har fått tid til å diskutere et spørsmål be hver gruppe om å gi tilbakemelding i plenum om det de snakket om. Reflekter sammen med elevene og forsøk å komme fram til noen løsningsforslag eller handlingsalternativer.

Avslutning

Det er viktig å avslutte med å oppsummere det som har kommet opp, særlig hvis det er noen punkter som gjelder flere eller alle. Dersom det er noe som krever en mer langsiktig innsats, kan det være nyttig å involvere elevene i en dialog om hvordan man kan gå frem.

Mulige snakkepunkter med eksempler som kan forberede elevene til øvelsen

Mulige punkter som kan tas med:

- **Dine rettigheter som elev**

De voksne på skolen (lærerene og rektor) har ansvar for at alle elever opplever at de har like muligheter. De voksne skal passe på at alle elever har det bra. Dersom de voksne hører eller mistenker at noen ikke har det bra, skal de snarest undersøke saken, stanse det som skjer og varsle skolens ledelse. Det følger av opplæringsloven.

Du som elev eller dine foreldre kan be om at skolen gjør noe dersom du ikke har det bra på skolen, for eksempel om du opplever at du blir mobbet, diskriminert (behandlet annerledes enn andre), eller blir utsatt for vold. Innen rimelig tid må skolen forklare hva de vil gjøre med saken. Om det ikke er godt nok, kan eleven eller foreldrene eventuelt klage på vedtaket.

Det samme gjelder dersom eleven utsettes for mobbing, diskriminering, vold eller rasisme på vei til og fra skolen, eller på skolefritidsordningen. Skolen har ansvaret for å rydde opp.

I blant kan skolen selv bestemme ting eller lage regler som kan være diskriminerende. Skolen har ikke lov til å straffe noen som sier fra om dårlig behandling.

- **Eksempler på ting som kan være diskriminering på skolen**

- Zanele kastes ut fra gymtimen av læreren fordi hun nekter å ta av seg hijaben (hodeplagget).
- Læreren nekter Jakob å bruke Davidstjernen han pleier å gå med, fordi læreren tror han kan bli utsatt for vold av muslimske elever, samtidig som kors fortsatt er lov.
- Læreren lar bare guttene svare under timen.

- **Hva er trakassering?**

Trakassering er en form for mobbing. Det kan skje ved at noen behandler deg på en krenkende, skremmende, nedlatende eller fiendtlig måte. Det kan skje på mange måter, som for eksempel vold, skadeverk, rasistiske tilrop, mobilsjikane, sjikane på mail, graffiti, dumping av søppel på pulten osv. Behandlingen må være av en viss alvorlighetsgrad for at det skal kunne kalles trakassering. Irriterende eller plagsom behandling er ikke nok i seg selv. Det viktige er hvordan den som trakasseres opplever behandlingen.

Trakassering kan skje mellom elever, mellom lærere eller mellom lærer og elev. Du kan også trakasseres ved at dine nærmeste eller andre du bryr deg om, henges ut på en krenkende måte.

Skolen skal sørge for at ingen trakasseres eller mobbes på skolen, uansett grunn. Trakassering på grunnlag av kjønn, kjønnsidentitet og -uttrykk, etnisitet, hudfarge og religion er forbudt.

- **Eksempler på forhold som kan være trakassering i skolen**

- I klassen blir Abdullah konsekvent kalt "neger'n" av de andre elevene selv om han har sagt at han ikke liker det.
- Noen gutter i klassen lager apelyder når Gabriel har ballen i gymmen.
- Jentene klager til læreren over at noen av guttene i klassen stadig klyper dem i baken. Læreren forteller jentene at det bare er guttetreker og at de ikke skal bry seg om det.
- Ingen gutter vil sitte ved siden av Elias fordi han har to pappaer.